

Abiks trükiste kultuuriväärtuse määramisel

Eesti väljaanded on kirjeldatud Eesti Rahvusbibliograafia andmebaasis ERB (<http://erb.nlib.ee/>) ning e-kataloogis ESTER (<https://www.ester.ee/>), kus kajastub suuremate Eesti raamatukogude leidumus ja väljannetega seotud märkused. Teavikute kultuuriväärtuse määramisel tuleks lähtuda alltoodud põhimõtetest.

I Kronoloogiline printsiip

▪ Väljaande ilmumisaasta

Haruldustena käsitletakse

- enne 1861. aastat ilmunud eestikeelseid trükiseid
- enne 1831. aastat ilmunud võõrkeelseid trükiseid

Haruldustena käsitletakse kõiki käsipressil ajavahemikus u.1455–u.1830 Euroopas trükitud raamatuid. Lisaks ajapiirile arvestatakse ka territoriaalset või rahvuslikku vanusepiiri, mis on seotud raamatute trükkimise alguse ja nende laiema levikuga vastaval maal. Eestikeelsete trükiste rareiteetsuse piiriks on võetud aasta 1860. See vastab ka trükiprotsessis toimunud muutustele ehk lõpetab käsipressil trükkimise aja Eestis – 1846 võttis Tartu trükkal ja kirjastaja Heinrich Laakmann (1802–1891) esimesena Eestis kasutusele kiirpressi. Mujal Euroopas jääb kiirpressi kasutuselevõtmine ajavahemikku 1814–1850.

▪ Kultuuriväärtuste väljaveo, ekspordi ja sisseveo seadus

[Kultuuriväärtuste väljaveo, ekspordi ja sisseveo seaduse](#) mõistes on kultuuriväärtused Eestis ilmunud ja Eesti kultuuriruumiga seotud trükised, mis on ilmunud enne 1850. aastat, samuti Eesti kultuuriruumiga seotud käsikirjad, kirjavahetused, päevikud ja muu kultuurilooliselt oluline ainueksplariline materjal sõltumata selle vanusest (§2, lg.10). Seaduses nimetatud kultuuriväärtusete Eestist väljavedu ja eksport on ilma vastava loata keelatud.

▪ „Eesti trükise punase raamatu“ nominendid

"Eesti trükise punane raamat" on loetelu eesti kultuurimälu jaoks olulistest rahvustrükistest, mis on ilmunud 1525 – 1917. Nominentide valikul on arvestatud nende kultuuriväärtust, leidumust, säilivusriske ja seisundit. Ülevaate projektist saab ELNET Konsortsiumi [kodulehelt](#).

Eesti trükise punase raamatu nominendid koos leidumusega on kirjeldatud [e-kataloogis ESTER](#).

Vt. näiteks: Tannbaum, Adeline. [Keedukursus](#). 2., täiend. tr. – Tartu ; [s.n.], 1914.

Eksemplarid	Täiskirje	MARC kuva	Lisainfo
ISBN	9789949499779 (pdf)		
Märkused	65 kop. - 2000 eks. - Fraktuur.		
Leidumus	Elektroniline reproduktsioon. Tartu : Eesti Kirjandusmuuseum, 2012 PR - Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu PR - Eesti Rahvusraamatukogu PR - Vene Rahvusraamatukogu PR - Venemaa Riigiraamatukogu		
Märksõnad	kokaraamatud		
UDK	641.55 (083.12)		
Täiendpealkiri	Eesti trükise punane raamat II, 1851-1917. Rariteetid		

II Ilmumisaastast olenemata

- **Numereeritud ja/või signeeritud eksemplarid**

Vt. näiteks Gailit, August. [Leegitsev süda](#). 2. tr. – [Lund] : Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1956.

Autor	Gailit, August, 1891-1960
Pealkiri	Leegitsev süda : romaan / August Gailit ; [kaas ja illustratsioonid: Karin Luts]
Ilmunud	[Lund] : Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1956 (Lund : Skånska Centraltryckeriet)
Kirjeldus	311, [1] lk. : ill. ; 23 cm
Trükikordus	2. tr.
Püsiliik	http://www.ester.ee/record=b1404728*est

Eksemplarid	Täiskirje	MARC kuva	Lisainfo
<pre>LEADER 00000nam a2200000 i 4500 008 010404s1956 sw a f est 035 .b14438847 (Tartu-L) 040 ErEAR best cErEAR dErRR dErEAR 072 7 821.511.113 2udkrb 080 821.511.113-31 2est 089 821.511.113 2udkrb 100 1 Gailit, August, d1891-1960 245 10 Leegitsev süda : bromaan / cAugust Gailit ; [kaas ja illustratsioonid: Karin Luts] 250 2. tr. 260 [Lund] : bEesti Kirjanike Kooperatiiv, c1956 e(Lund : fSkånska Centraltryckeriet) 300 311, [1] lk. : bill. : c23 cm 500 Käesolevat raamatut on trükitud 2000 nummerdatud eksemplari ja ettetellitud eksemplarid on autori poolt signeeritud 562 99 b1000 eksemplari k A-49100 a autori signeeringiga eksemplari nr.5 650 9 eesti 655 9 ilukirjandus</pre>			

▪ **Väljaanded, mis on olnud illegaalsed ja keelatud**

Vt. näiteks: [Laustud sõna lagub](#) : valik eesti vanasõnu / koostanud Arvo Krikmann. Tln., 1975.

Pealkiri	Laustud sõna lagub : valik eesti vanasõnu / koostanud Arvo Krikmann
Ilmunud	Tallinn : Perioodika, 1975 (Tallinn : EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda)
Kirjeldus	126, [1] lk. ; 19 cm
Püsilink	http://www.ester.ee/record=b2190783*est
TÄISTEKST RR arhiivis DIGAR	
Eksemplarid Täiskirje MARC kuva Lisainfo	
ISBN	9789949369461 (pdf)
Sarjaandmed	Loomingu raamatukogu : 1975_1/2 (893/894)
Märkused	Keelatud ja hävitatud väljaanne Sisaldab registrit
Märksõnad	Elektroniline reproduktsioon. Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 2015. ISBN eesti kirjandus rahvaluule vanasõnad
UDK	821
Täiendkirjed	Krikmann, Arvo, 1939-, koostaja

▪ **Eksemplarist lähtuvad põhimõtted**

- tsensorieksemplarid
- autograafidega ja käsikirjaliste täiendustega eksemplarid
- omanikumärkidega eksemplarid
- kunstipärased köited

▪ **Raamatukujunduse ja trükitehnilise taseme poolest väljapaistvad väljaanded**

- kääbusraamatud
- kunstnikuraamatud
- bibliofiilsed väljaanded
- luksusväljaanded

▪ **Kodulooline väärtus**

Näiteks piirkonnast pärit autorite teosed, kodulooliselt oluliste isikute autograafidega või nende poolt annetatud teosed vmt.

Kaire Lass, RR kogude osakonna juhataja-peavarahoidja

e-post: Kaire.Lass@nlib.ee

tel. 630 7104